Tiivistelmä julkaisusta

Tiedeosallisuuden sävyt

Tietoa ja tukea tiedekeskusten ja -museoiden yleisötyöhön

Kaisa Torkkeli • Leena Kaakinen • Johanna Enqvist

Tämä tiivistelmä perustuu julkaisuun
Tiedeosallisuuden sävyt: Tietoa ja tukea tiedekeskusten ja -museoiden yleisötyöhön
(ISBN 978-952-19521-0-4).

Julkaisija: Suomen tiedekeskukset ry

Teksti: Kaisa Torkkeli, Leena Kaakinen ja Johanna Enqvist

Ulkoasu: Riku Koskelo

Copyright © 2026 Tekijät ja Suomen tiedekeskukset ry

Julkaisua on rahoittanut Strategisen tutkimuksen neuvosto rahoituspäätösnumeroilla 358271, 358272, 358274 ja 358567.

Lataa koko julkaisu:

Johdanto

Tämä on tiivistelmä *Tiedeosallisuuden sävyt* -julkaisusta, joka on syntynyt osana monitieteistä *Fostering Finnish Science Capital* (FINSCI) -tutkimushanketta. Hanke tutki ja kartutti suomalaisten tiedepääomaa vuosina 2020–2026. *Tiedeosallisuuden sävyt* -kirjan julkaisija on Suomen tiedekeskukset ry, joka on suomalaisten tiedekeskusten ja -museoiden valtakunnallinen yhteistyöverkosto.

Julkaisun tavoitteena on tukea tiedekeskuksissa ja -museoissa tehtävää yleisötyötä tarjoamalla tietoa tiedeosallisuudesta. Taustalla on ajatus tieteen demokratisoimisesta tukemalla uusien yleisöjen mahdollisuuksia osallistua tiedekeskusten toimintaan. Näin tiedekeskusten työ tiedeosallisuuden hyväksi kytkeytyy laajemmin museoiden ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden osallisuustyöhön.

Näkökulmamme ammentaa tiedeviestintää ja -kasvatusta sekä ihmisten osallisuutta koskevista tutkimuksista. Tarjoamme näiltä tutkimusaloilta nousevaa tietoa mutta myös käytännön työvälineitä tukemaan yleisölähtöistä tiedekeskustyötä. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole kyseenalaistaa aiempia toimintatapoja tai luoda yleisötyötä arvottavia normeja.

Olemme koonneet tähän tiivistelmään lyhyen tietoiskun oleellisimmasta julkaisussa esitetystä tutkimustiedosta. Lisäksi esittelemme lyhyesti käytännön tiedekeskustyön tueksi kehitetyn Tiedeosallisuuden sävyt -työvälineen. Sävyjä voi hyödyntää peilinä, johon voi heijastaa omaa ja oman organisaation toimintaa. Millaisia tiedeosallisuuden sävyjä työssäsi näkyy? Millaista ihmisten osallisuutta edistävää työtä organisaatiossasi jo teette tai millaista haluatte tehdä tulevaisuudessa?

Varsinaisessa *Tiedeosallisuuden sävyt* -julkaisussa havainnollistamme osallisuuden sävyjä käytännön esimerkein, jotka on kerätty suomalaisista tiedekeskuksista. Tässä tiivistelmässä esitämme vain lyhyen koosteen esimerkeistä nousevista opeista, jotka ovat hyödyllisiä osallisuustyötä suunniteltaessa ja toteutettaessa. Kannustamme siis tutustumaan koko julkaisuun ja sen tapausesimerkkeihin, jotka kertovat yksityiskohtaisemmin niissä käsiteltävän toiminnan käytännön toteutuksesta.

Tiedeosallisuus

Tiedeosallisuus (*science engagement*) on ihmisten vastavuoroista vuorovaikutusta tieteen, tutkitun tiedon ja tutkimuksen kanssa. Vuorovaikutus voi tapahtua esimerkiksi tiedeyhteisöä edustavien tutkijoiden ja kansalaisten välisissä aktiviteeteissa tai tiedekeskusten toimintaan kuuluvissa tiedeviestinnän ja -kasvatuksen käytännöissä. **Vuorovaikutus on vastavuoroista, kun sekä yleisöt että tiedeyhteisön ja tiedeviestinnän toimijat oppivat toisiltaan.**

Tieteen ja tutkitun tiedon esittäminen – esitettävät sisällöt ja esittämisen tavat – on tiedekeskusten ja -museoiden toiminnan keskiössä. Kun asiaa tarkastellaan osallisuuden näkökulmasta, keskiöön asettuvatkin sisältöjen ja niiden esittämisen sijasta ihmiset – yleisöt ja yhteisöt – ja heidän moniaistinen toimijuutensa ja suhteensa tieteeseen. Tiedeviestinnän ja -kasvatuksen ammattilaisten työ ei tällöin keskity perinteiseen tiedon välittämiseen vaan tiedon merkityksen muodostamiseen yhdessä yleisöjen kanssa.

Osallisuus jaettuna näkemyksenä

Osallisuus ja siihen kytkeytyvä yleisötyö on kirjattu Suomen museolakiin. Lain tavoitteena on muun muassa ”ylläpitää ja vahvistaa yksilöiden ja yhteisöjen ymmärrystä ja osallisuutta kulttuurista, historiasta ja ympäristöstä” sekä ”edistää sivistystä, hyvinvointia, yhdenvertaisuutta ja demokratiaa”. Museotoiminnan tarkoitukseksi on laissa mainittu esimerkiksi ”yleisötyö, vuorovaikutus sekä opetuksen ja kasvatuksen edistäminen”.

Osallisuuspuheen perusta on kirjattu YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen (1948), jonka 27. artiklan mukaan ”jokaisella on oikeus vapaasti osallistua yhteiskunnan sivistyselämään” ja ”tieteelliseen edistykseen ja sen hyötyihin”. Myös Suomen perustuslaki mainitsee yksilön oikeuden osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan kehittämiseen ja itseä koskevaan päätöksentekoon sekä julkisen vallan velvollisuuden edistää tätä. Osallisuus sisältyy lukuisiin muihinkin lakeihin, kuten kunta-, lukio-, nuoriso-, perusopetus- ja varhaiskasvatuslakeihin.

Osallisuuden edistämisen yhteiskunnalliset tavoitteet

Osallisuudesta on tullut keskeinen käsite myös Suomessa monilla yhteiskunnan sektoreilla palvelutuotannosta politiikkaan. Osallisuudesta puhutaan, kun pyritään

1. **parantamaan ihmisten hyvinvointia ja osallisuuden kokemusta yhteiskunnassa,**
2. **huomioimaan ihmisten moninaiset näkökulmat palvelujen kehitystyössä ja päätösten valmistelussa tai**
3. **lisäämään avoimuutta ja luottamusta yhteiskunnan instituutioiden ja kansalaisten välillä.**

Osallisuuspuheen vahvistumisen lyhyt historia

1960-luvulla kansalaisliikkeet nostivat esiin kansalaisten oikeuden osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja kyseenalaistivat suljetut asiantuntijajärjestelmät.

1990-luvulta alkaen osallisuuden tavoitteissa on painotettu osallistujien toimijuutta, tiedon moninaisuutta ja vallan uudelleenjakoa.

2000-luvun taitteessa osallisuuspuhe laajeni yhteiskunnan eri sektorien suunnittelu- ja kehitystyöhön. Ilmiötä on kuvattu ilmauksella ”osallisuuskäänne” (*participatory turn*).

Tiedeviestijät ja -kasvattajat voivat päättää, mitä ja miten tiedettä esitetään, joten niillä on tiedettä koskevaa toimijuutta ja valtaa. Siksi on aiheellista pohtia tieteen esitystapoihin ja yleisöjen kanssa tapahtuvaan vuorovaikutukseen liittyviä osallisuuden kysymyksiä.

Keille me olemme olemassa?

Keitä kuuntelemme, kun pohdimme toiminnan tavoitteita tai kehitämme sisältöjä?

Kenen kokemusta ja asiantuntemusta arvostamme?

Puutemallista dialogiseen tiedeviestintään

Osallisuus ilmaantui tiedeviestinnän keskusteluihin samaan aikaan kuin monilla muillakin aloilla 2000-luvun taitteessa. Sitä ennen 1970-luvulta lähtien tiedeviestinnän tavoitteena oli ollut vahvistaa ihmisten **tiedelukutaitoa**, kuten tosiasioiden tietämistä, tieteen menetelmien ymmärtämistä sekä epätieteen tunnistamista. Ajatus on, että tieteen ymmärtäminen on lukutaidon tapaan harjoitettava taito. **Tiedeymmärrys** nousi tarkastelun kohteeksi myöhemmin, kun halutiin tiedelukutaidon lisäksi kohentaa ihmisten asenteita tiedettä kohtaan ja hillitä tiedekriittisyyttä.

Tiedeymmärrystä ja -lukutaitoa painottavaa tiedeviestintää on kuitenkin rasittanut hierarkkinen ja puuteperustainen lähestymistapa eli niin kutsuttu **puutemalli** (*deficit model*), jossa tiedeviestijöitä pidetään tiedon välittäjinä ja yleisöä sen vastaanottajina. Tutkimukset osoittivat, että pelkkä tiedon välittäminen ja lisääminen ei saanutkaan ihmisiä sitoutumaan tieteelliseen tietoon tai muuttanut heidän asenteitaan tiedemyönteisiksi. Ihmiset eivät korjanneet kulutus- tai syömiskäyttäytymistään tieteellisen tiedon ohjaamana. Tarvittiin uusia sitouttamisen tapoja.

Puutemallin rinnalla vahvistui **dialoginen malli**, joka korostaa vuorovaikutusta ja tiedon yhteisöllistä rakentamista. Dialogisen mallin voidaan ajatella olevan tiedeviestinnän vastaus 2000-luvun alun laajempaan osallisuuskäänteeseen. Ihmisten tietovajeen sijaan dialogisessa mallissa halutaan painottaa ihmisten kykyjen ja kokemusten arvostamista, tasaveroista vuorovaikutusta ja monenlaisten ihmisten osallistumisen tukemista. Dialoginen tiedeviestintä tunnistaa ja tunnustaa tieteellisen tiedon lisäksi myös muita tietämisen tapoja (kuten kokemus- ja perimätieto), joita erilaisilla yleisöillä on ja tiedeviestijöillä ei välttämättä ole. Vastavuoroinen ja arvostava vuorovaikutus yleisöjen ja tiedeviestijöiden kesken mahdollistaa siten myös molemminpuolisen oppimisen.

Kun dialogisuuden arvostus voimistui, tiedelukutaidon ja -ymmärryksen rinnalla alettiin puhua **tiedeosallisuudesta**. Tiedeosallisuus voi olla myös **ennakoivaa osallisuutta**, jolloin yleisöjä otetaan mukaan esimerkiksi tiedeviestinnän suunnittelu- ja kehitystyöhön. Tällöin tavoitteena on ymmärtää ilmiötä yhdessä ja löytää ratkaisuja, joihin osallistujien on helppo sitoutua myöhemmin.

Lue täältä pidempi kooste: https://tiedekeskukset.fi/tiedeosallisuus-ja-tiedeviestinnan-dialoginen-kaanne/

Seuraavan sivun kuviossa on kooste tiedeviestinnän kehityskulusta. Kehityskulkua ei tule tulkita lineaarisena tai hierarkkisena: esimerkiksi puutemalliin perustuva tiedon välittämisen tarve ei ole kadonnut vaan on olemassa samanaikaisesti dialogisen ja osallistumista tukevan tiedeviestinnän kanssa. Niillä on vain eri tarkoitukset ja tavoitteet, jotka on hyvä tunnistaa. Siinä auttaa Tiedeosallisuuden sävyt -työväline, joka löytyy sivulta 10.

Tiedeviestinnän käsitteiden kehityskulku ja osallisuuskäänne

1970– | 1985– | 1990– | 2000– | 2010–

Tiede-lukutaito
(Scientific literacy)

Tiede-ymmärrys
(Public understanding of science, PUS)

Osallisuus-käänne puutemallista dialogiseen
(from deficit to dialogue)

Tiede-osallisuus
(Public engagement with science, PES)

Ennakoiva osallisuus
(Upstream engagement)

Puutemalli

- Yleisöllä on tieto- ja asennevaje, joka korjataan tarjoamalla tietoa ja valistamalla.
- Tieto ja asiantuntijuus kuuluvat tutkijoille.

Dialogi

- Tarvitaan tasavertaista vuorovaikutusta, joka lisää osallisuutta, molemminpuolista oppimista ja luottamusta tieteeseen.
- Tieteellinen tieto ja ihmisten kokemukset ovat tärkeitä.

Tosiasia	Perusoikeus	Valinta	Tavoite	Keino
Moninaisuus	**Yhdenvertaisuus**	**Mukaanottaminen**	**Saavutettavuus**	**Osallisuustyö**
Erilaisten ihmisten, näkökulmien, taustojen ja ominaisuuksien kirjo.	Kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän ominaisuuksistaan tai taustoistaan.	Yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien takaaminen monenlaisille ihmisille.	Toiminnan ja palvelujen (esim. taloudellinen, kulttuurinen, sosiaalinen, kielellinen ja kognitiivinen) kutsuvuus ja käytettävyys.	Osallisuuden vahvistaminen eli toiminnan (palveluiden, ohjelmien, sisältöjen) suunnittelu ja tuottaminen yhdessä moninaisten yleisöjen kanssa.
			Esteettömyys	
			Fyysisen/rakennetun ympäristön helppo lähestyttävyys.	

Käsitteitä ja niiden suhteita

Erilaiset käsitteet auttavat hahmottamaan tiedeosallisuuteen liittyviä asiakokonaisuuksia. Moninaisuus, yhdenvertaisuus, saavutettavuus, esteettömyys, osallisuus ja inklusiivisuus (eli mukaanottaminen) ovat monissa yhteyksissä toistettuja käsitteitä. **Ne ovat myös tiedeviestinnän ohjaavia periaatteita, kun tavoitteena on palvella ja kohdata ihmisiä siten, että heidän erilaiset taustansa, ominaisuutensa ja tarpeensa otetaan huomioon mahdollisimman hyvin.**

Tiedepääoman neljä ulottuvuutta

Mitä ajattelen tieteestä?
Suhtautuminen tieteeseen, tiedeasenteet ja taipumukset

Miten näen itseni?
Tiedeidentiteetti ja usko omaan osaamiseen

Miten minua on kannustettu?
Varhainen kannustus tieteen pariin, vanhempien tiedeasenteet

Missä käyn vapaa-ajalla?
Vieraileminen tieteeseen liittyvissä paikoissa ja tapahtumissa

Tiedepääoma syntyy elinympäristössä

Tiedepääoman käsite auttaa ymmärtämään ihmisten moninaisia näkökulmia tieteeseen ja tutkittuun tietoon. Tiedepääoma ja sen arvostus kehittyy erilaissa kulttuurisissa ja sosiaalisissa elinympäristöissä eri tavoin. Ihmisten tiedepääomaan vaikuttavat oma ja vanhempien koulutus sekä asuinpaikka ja arkiympäristössä kertyneissä kokemuksissa muovautuvat tiedeasenteet ja -identiteetti. **Yksilöiden ja varsinkin lasten mahdollisuudet edistää omaa tiedepääomaansa ovat siis kytköksissä lähisuhteisiin ja asuinalueisiin ja siksi rajalliset.**

Jotta tiede kuuluisi mahdollisimman monille ja tiedepääomaa olisi yhdenvertaisesti saatavilla, tarvitaan toimenpiteitä tiedeosallisuuden vahvistamiseksi. On perusteltua, että toimeen tarttuvat ne, joilla on enemmän sekä tiedepääomaa että valtaa. Jos ihmisten **tiedepääoman karttuminen on päämäärä, tiedeosallisuuden vahvistaminen voi olla keino.**

Organisaatio hyötyy osallisuustyöstä

Osallisuustyön eli osallisuuden vahvistamisen tavoitteena on kävijämäärien kasvattamisen sijaan **toiminnan laadun yleisökeskeinen kehittäminen**. Laadun kehittäminen voi lisätä ihmisten luottamusta tieteeseen sekä tukea tieteen avoimuutta ja demokraattista yhteiskuntaa. Se voi tarkoittaa myös moninaisten yleisöjen tarpeita aiempaa paremmin huomioivia palveluja, näyttelyitä, ohjelmia, tapahtumia ja tiloja. **Osallisuustyö on satsaus tulevaisuuteen, ja se voi pitkällä aikavälillä myös kasvattaa kävijämääriä**.

Osallisuustyössä tiedeviestinnän onnistumista ei mitata sillä, kuinka paljon ja kuinka monelle tietoa siirtyy. Onnistumisen mitta on se, millaista pohdintaa, keskusteluja ja toimintaa tiedeviestintä saa aikaan eli millaisia tieteeseen liittyviä uusia merkityksiä ihmisille syntyy.

Vuorovaikutuksen laajentaminen yleisöjen kanssa ja osallisuuden vahvistaminen hyödyttää organisaatiota monilla muillakin tavoilla.

- Saadaan syvällisempi ymmärrys siitä, mikä on merkityksellistä ja ajankohtaista eri yleisöille – vähemmän oletuksia, enemmän tietoa.
- Vuorovaikutus synnyttää uusia ideoita ja toimintatapoja, joita homogeeninen ammattilaisten ryhmä ei välttämättä yksin kehittäisi.
- Yhteisöt tuovat mukanaan asiantuntijuutensa saavutettavista ja yhdenvertaisista palveluista – osallistumisen esteet tunnistetaan ja poistetaan yhdessä.
- Vuorovaikutteinen osallisuustyö erilaisten ryhmien kanssa vahvistaa organisaation yhteiskunnallista oikeutusta ja sitä kohtaan tunnettua luottamusta.
- Laajat ja moninaiset yhteisöverkostot ovat toiminnan vaikuttavuuden väylä ja mitta sekä perusta pitkäjänteiselle rahoitukselle.
- Osallisuustyö lisää tutkimusten mukaan työmotivaatiota ja merkityksellisyyden kokemusta, mikä puolestaan tukee henkilöstön hyvinvointia.

Osallisuustyö strategiassa

Osallisuustyön toimintakenttä on laaja. Laaja-alaisen ja toiminnan laatuun kohdistuvan työn vaikuttavuutta voi olla vaikea tehdä näkyväksi perinteisillä mittareilla. Tämä lisää riskiä, että työyhteisön tuki ja sen myötä vetäjän into hiipuvat. Tutkimusten mukaan osallisuustyö jää helposti yksittäisten innostuneiden työntekijöiden varaan, jos sitä ei ole kirjattu organisaation strategiaan ja toimintasuunnitelmaan ja jos johdolla ei ole selkeää roolia osallisuustyön tukemisessa. Ilman tukea osallisuustyön vaikutukset katoavat helposti: henkilöstövaihdokset, rahoituspaineet tai johdon vaihtuminen voivat katkaista pitkäjänteisyyttä vaativan toiminnan.

Maininta strategiadokumentissa ei yleensä riitä: osallisuustyölle tarvitaan toimintasuunnitelma ja tavoitteet, nimetty vastuuhenkilö tai tiimi, aikaa ja budjetti sekä johdon aktiivinen tuki.

Osallisuustyö vaatii toteutuakseen 1) arvot ja tavoitteet, 2) vastuut, resurssit, prosessit ja menetelmät sekä 3) johdon tuen, johon myös yhteiskunnallinen ympäristö vaikuttaa. Kun osallisuus on pinnalla yhteiskunnallisessa keskustelussa, sitä tukevaa toimintaa on helppo perustella ja lisätä esimerkiksi osaksi organisaation arvoja ja tavoitteita.

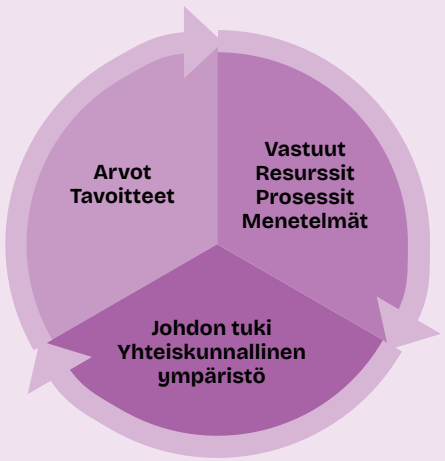

Moninaiset yleisöt

Tilastot Suomesta ja muista EU-maista osoittavat, että tiedekeskusten ja -museoiden yleisöt ovat keskimäärin korkeasti koulutettuja, sosioekonomiselta asemaltaan keskiluokkaisia kaupungeissa asuvia ihmisiä, jotka puhuvat valtakieltä ja kuuluvat kulttuuriseen enemmistöön. Kun tiedekeskus kerää tietoa kävijöistään tai palautetta toiminnastaan, kuulluiksi tulevat usein edellä kuvatun kaltaiset helposti tavoitettavat kävijät. Osallisuustyötä voidaan tehdä heidän kanssaan ja syventää näin yleisösuhdetta nykyisiin kävijöihin.

Tiedepääoman kartuttamisen ja tiedeosallisuuden vahvistamisen näkökulmasta kiinnostavin ryhmä ovat kuitenkin ihmiset, jotka eivät käy tiedekeskuksissa ja -museoissa tai koe, että tiede olisi heitä varten. Tutkimusten mukaan heitä yhdistää usein matala koulutusaste, kuuluminen kieli- tai kulttuurivähemmistöön tai asuminen harvaan asutuilla alueilla. Lähtökohtaisesti vähäisemmän osallistumisen syynä ei ole yksilön osaaminen, kyvyt tai asenteet vaan ennen kaikkea yhteiskuntien poissulkevat ja syrjivät rakenteet ja käytännöt.

Osallisuuspuheen tasolla tiede kuuluu kaikille, mutta todellisuudessa ja tutkimusten mukaan tämä ei toteudu. Kaikki eivät koe, että tiede olisi heitä varten tai että se olisi saavutettavaa.

Kun tiedekeskus haluaa kutsua uusia yleisöjä, markkinoinnin keinot ovat rajalliset. Tarvitaan vuorovaikutteisia kohtaamisia, jotka rakentavat suhdetta organisaation ja uusien yleisöjen välillä. Ei-kävijöiden tavoittaminen ja kohtaamisten järjestäminen voi kuitenkin tuntua vaikealta, sillä nämä ihmiset eivät löydy tiedekeskusten arjesta. Toisaalta ”vaikeasti tavoitettaviksi” mielletyt ryhmät eivät välttämättä itse koe olevansa vaikeasti tavoitettavia. Ryhmän kokemus voi sen sijaan olla, että vaikka he ovat aina olleet olemassa, heitä ei ole huomattu, tunnistettu, kutsuttu tai pyydetty mukaan aiemmin. Osallisuustyön ammattilaisten keskuudessa on alettu puhua ”helposti ohitettavista” ryhmistä.

FINSCI-hanke pyrki tavoittamaan uusia yleisöjä. Näistä kohtaamisista syntyi seitsemän oivallusta.

Seitsemän oivallusta uusien yleisöjen tavoittamiseen

1 Lyhennä välimatkaa – mene sinne, missä ihmiset ovat. Järjestä kasvokkainen tapaaminen sinne, missä ihmiset kokoontuvat. Tällaisia ovat esimerkiksi kuntien ja kaupunkien yhteisölliset olohuoneet, monikulttuuristen järjestöjen tai yhdistysten toimitilat, nuorisotilat sekä yhteiset ja julkiset tapahtumat.

2 Aloita kuuntelemalla – opi dialogissa ja dialogista. Tunnusta tietämättömyytesi ja ilmaise halusi oppia. Kysy ja kuuntele, mitkä ovat yhteisön tavoitteet, huolet ja ilonaiheet. Pyri ensi sijassa ymmärtämään, älä ratkaisemaan.

3 Suhde ennen asiaa – tartu arkeen. Yhteisön toimintaan ja arkeen tutustuminen on alussa oleellisempaa kuin omat tavoitteesi. Niiden esittäminen heti kohtaamisen kärkenä voi jopa estää yhteistyön ja luottamussuhteen syntymisen.

4 Muista ”avoimuusparadoksi” – tarjoa tieto ymmärrettävästi ja helposti saatavassa muodossa. Osallisuustyössä osallistujille tarjotaan päätösvaltaa. Avoimuus ei kuitenkaan ole kutsuvaa, jos vaihtoehtoja ei rajata tai yhteistyölle ei aseteta raameja – kyse on avoimuusparadoksista. Panosta siis selkeään viestintään ja kerro, mihin osallistujat voivat vaikuttaa ja mihin eivät.

5 Rakenna luottamusta – pyri pitkäjänteisyyteen. Lyhytjänteinen hanketyö ei välttämättä tue luottamuksen rakentamista. Kerro avoimesti, jos kohtaamiset, ohjelmat tai ratkaisut ovat lyhytkestoisia tai kertaluontoisia kokeiluja. Pyri ylläpitämään syntynyttä luottamussuhdetta.

6 Varmista vastavuoroisuus – tunnista yhteiset tavoitteet. Luodut kontaktit mahdollistavat yhteisten tavoitteiden ja kiinnostuksen kohteiden löytämisen. Tunnista yhteiset toiveet ja tavoitteet. Kaikkien tulee kokea saavansa yhteistyöstä jotakin merkityksellistä.

7 Viesti vaikuttavasti – suunnittele viesti ja sen julkaisukanavat yhdessä. Kohtaamisista syntyvä yhteistyö voi kumuloitua vaikuttavana viestintänä, jos viestintä suunnitellaan ja toteutetaan yhdessä. Yhteisöjen aktiivit tietävät, millaiset viestintätavat ja -kanavat sopivat heidän ryhmälleen.

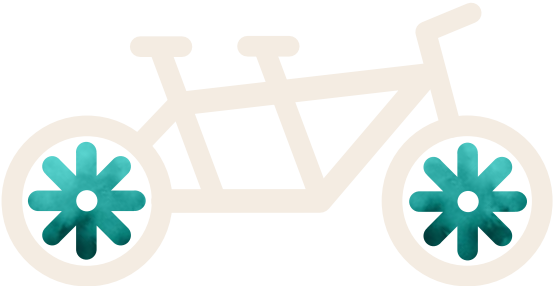

Osallistumisen edellytykset

Yleisöjen ja yhteisöjen tiedeosallisuuteen vaikuttaa se, miten tiedeviestinnän ja -kasvatuksen ammattilaiset ymmärtävät asiantuntijuuden, vallan ja vastuun.

Asiantuntijuus. Tiedeviestintä voidaan määritellä tieteen ympärillä käytäväksi yhteiskunnalliseksi keskusteluksi. Tähän keskusteluun osallistuu moninainen joukko ihmisiä myös omassa arjessaan työpaikoilla, kodeissa, kaveriporukoissa ja mediassa. Ihmiset eri rooleissaan ja eri ryhmien edustajina voidaan nähdä tieteen ja tiedon välittäjinä – tiedeviestinnän toimijoina. Heillä voi olla hyvin erikoistunutta asiantuntijuutta, jonka arvo ja arvostus riippuu asiayhteydestä. **Ihmisten erilaisten asiantuntijuuksien tunnistaminen ja tunnustaminen on kuitenkin osallisuustyössä oleellista.**

Valta. Tiedekeskusten ja yleisöjen suhteessa on aina epäsymmetriseen valta-asetelmaan perustuva jännite. Tiedekeskus saa päättää ja valita: Mikä tieto on oleellista ja miten sitä esitetään? Kenen tietoa ja asiantuntijuutta arvostetaan? Valta ei sinänsä ole ongelma – valtaa voidaan käyttää esimerkiksi tieteellisen tiedon välittämiseen tai yhdenvertaisuuden edistämiseen. Valta on ongelma, jos sitä ei tiedosteta tai valta-asemassa ei huomioida lakeja ja yhteisiä sopimuksia (katso s. 3). Lisäksi **kaikilla ihmisillä on valta päättää, osallistuvatko he tieteeseen liittyviin keskusteluihin ja käytäntöihin vai eivät**. Osallistuminen osallisuustyön prosesseihin on aina vapaaehtoista.

Vastuu. Tiedon välittäminen, tarjoaminen ja sivistäminen on edelleen tiedekeskusten ja -museoiden tärkeää perustoimintaa. Tavoitteena on vahvistaa ihmisten tieto-osallisuutta eli heidän ymmärrystään oleellisina pidetyistä asioista ja ilmiöistä. Osallisuustyössä tieto-osallisuuteen kuuluu myös sen kertominen, **mikä on osallistumisen merkitys eli mihin osallistumisella voi vaikuttaa ja mihin ei.** Jos osallistumisella ei ole vaikutusta organisaation toimintaan, osallisuustyö on näennäistä. Sitä voidaan jopa kutsua luottamushuijaukseksi: osallistuminen näyttää aidolta mutta ei vaikuta päätöksiin.

Tiedeosallisuuden sävyt -työväline

Osallistumiseen liittyy aina vallan jakamista, ja valtaa voidaan jakaa enemmän tai vähemmän. Osallisuutta ja osallistumisessa jaettua valtaa tarkastellaankin usein asteittaisena jatkumona. Tiedekeskus jakaa vähemmän valtaa välittäessään tietoa yleistajuisesti kuin suunnitellessaan näyttelyn kohdetta yhteistyössä jonkin yleisöryhmän kanssa. Tämä ei tarkoita, että tiedon välittäminen olisi huonompaa toimintaa kuin yhteistyöhön perustuvan näyttelykohteen suunnittelu. **Tärkeintä on tunnistaa se, mikä on meidän tavoitteemme ja mitä voimme toiminnassamme luvata osallistujille.** Tiedeosallisuuden sävyt -työväline on kehitetty tällaisten pohdintojen tueksi.

Seuraavalla sivulla esitetty työväline kuvaa viittä tiedeosallisuuden sävyä: 1) tarjoaminen, 2) konsultointi, 3) yhteissuunnittelu, 4) yhteistuotanto ja 5) omistajuus. Nämä sävyt liukuvat yleisöjen tieto-osallisuudesta suunnitteluosallisuuden kautta päätös- ja toimintaosallisuuteen. Liukuma kuvaa, miten organisaatio jakaa valtaa yleisöille suunnittelussa, päätöksenteossa sekä toimintansa järjestämisessä ja toteuttamisessa. **Tiedeosallisuuden sävyt eivät ole arvottavia eli toisiaan parempia tai huonompia. Erilaiseen toimintaan ja erilaisiin tarkoituksiin sopivat erilaiset sävyt.**

Työväline auttaa osallisuustyön suunnittelussa sekä sen arvioimisessa, millaista osallisuustyötä organisaatiossa jo tehdään ja mitä sillä tavoitellaan. Työväline voi auttaa myös toiminnan vaikuttavuuden arvioinnissa. Kun uuden osallisuutta vahvistavan hankkeen tai projektin alkuvaiheessa arvioidaan ja sanallistetaan, mitä tiedeosallisuuden sävyä toiminta tällä hetkellä edustaa, lopputulosta voidaan arvioida suhteessa siihen.

Tiedeosallisuuden sävyt -työväline tukee tiedekeskuksia ja -museoita yleisötyön suunnittelussa ja arvioinnissa.

	Tieto-osallisuus		Suunnitteluosallisuus	Päätös- ja toimintaosallisuus	
	Tarjoaminen	**Konsultointi**	**Yhteissuunnittelu**	**Yhteistuotanto**	**Omistajuus**
Vallan jakaminen	Organisaatio tarjoaa tietoa ja tekemistä. Yleisöt vastaanottavat ja kokevat sen omaehtoisesti.	Organisaatio pyytää palautetta tai näkemyksiä, mutta päättää itse.	Valta jaetaan osittain. Yleisöt osallistuvat sisältöjen suunnitteluun.	Valta ja asiantuntijuus jaetaan. Yleisöt toimivat sisällöntuottajina.	Yleisöt ja yhteisöt toimivat itsenäisesti organisaation tiloissa tai tuella.
Organisaation tavoite	Välittää tietoa, herättää kiinnostusta, tarjota elämyksiä, viihdyttää.	Kerätä tietoa ja palautetta toiminnan suunnittelun ja arvioinnin tueksi. Ymmärtää yleisöjen tarpeita ja toimintaa.	Kehittää sisältöjä yhdessä, sitouttaa moninaisia ryhmiä ja varmistaa, että yleisöjen tarpeet otetaan huomioon suunnittelussa.	Tukea yhteistä tiedon rakentamista ja oppimista. Mahdollistaa osallistuminen päätösten tekoon ja toimintaan.	Mahdollistaa ja tukea itseorganisoituvaa osallistumista ja toimijuutta.
Lupaus yleisöille ja yhteisöille	”Pidämme teidät ajan tasalla ja tarjoamme teille oleellista tietoa ja kiinnostavaa tekemistä.”	”Mielipiteenne ovat meille tärkeitä. Olemme kiinnostuneita siitä, mitä ajattelette ja mitä pidätte tärkeänä.”	”Teemme tätä kanssanne, jaamme ymmärrystä yhdessä ja otamme tarpeenne huomioon. Viestimme, mihin ja miten voitte vaikuttaa ja mikä on lopputulos.”	”Työskentelemme yhdessä koko projektin ajan, koska sitoutumisenne ja asiantuntemuksenne ovat ratkaisevia kaikissa vaiheissa.”	”Tämä on avoin alusta ideoillenne, ja tuemme teitä yhdessä sovitun mukaisesti toiminnassanne.”
Esimerkkejä	Valmiit näyttelyt, ohjelmat, kerhot, leirit, tapahtumat. Verkkosivut, uutiskirjeet, tiedotteet.	Kyselyt, haastattelut, fokusryhmäkeskustelut, dialogit.	Asiakas- ja yleisöraadit, suunnittelu- ja kehittämistyöpajat.	Yhdessä toteutetut näyttelyt ja yhteisönäyttelyt.	Yhteisö- ja yleisölähtöinen tapahtuma, työpaja, ohjelma tai näyttely. Kanssatutkimus.

Yhdeksän oppia osallisuustyöhön

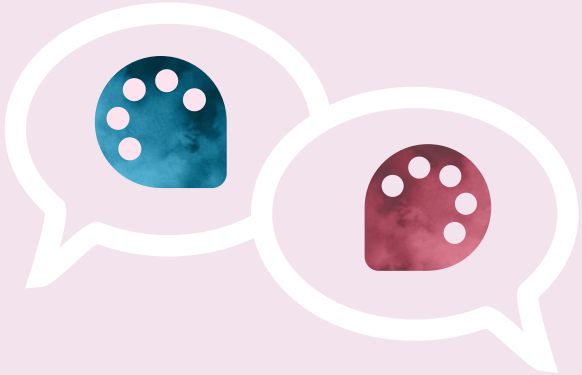

1 Riskinottohalu
Yhteistyöhön, lopputulokseen ja sen vastaanottoon voi liittyä asioita, joita on mahdotonta ennakoida. Vallan jakaminen vaatii halua ottaa riskejä ja kykyä oppia mahdollisista epäonnistumisista.

2 Epävarmuus ja empatia
Vallan jakaminen yhteistyökumppaneille ja osallistujille vaatii epävarmuuden ja keskeneräisyyden sietämistä. Tässä auttaa empatia osallisia kohtaan.

3 Avoimuus
Panosta avoimeen vuorovaikutukseen. Ole rehellinen yhteistyön mahdollisuuksista ja omista epävarmuuksista. Kuuntele huolella ja pyri oppimaan dialogista.

4 Omat ja yhteiset tavoitteet
Pohdi organisaation omia tavoitteita yhteistyölle ja kirkasta yhteisiä tavoitteita osallistujien kanssa. Kaikkien täytyy kokea saavansa yhteistyöstä jotakin merkityksellistä.

5 Lupaus osallistujille
Kerro avoimesti, mihin työvaiheisiin yhteistyö kohdistuu, mihin osallistujat voivat vaikuttaa ja mihin eivät.

6 Viestintä
Sovi heti yhteistyön alussa käytettävistä viestinnän kanavista, tavoista ja yhteyshenkilöistä.

7 Huolellinen suunnittelu ja joustavuus
Suunnittele yhteistyölle selkeät raamit ja prosessit. Selkeistä suunnitelmista on helppo keskustella ja myös joustaa tarpeen mukaan.

8 Roolit, vastuut ja resurssit
Keskustele ja sovi rooleista, vastuista ja käytettävissä olevista resursseista heti yhteistyön alussa, ja palaa niihin yhteistyön edetessä.

9 Aikataulu
Suunnittele aikataulu sellaiseksi, että se kestää yllätyksiä ja voi joustaa tilanteiden muuttuessa. Varmista, että aikataulu sopii myös yhteistyökumppanien aikatauluihin.

Lataa koko julkaisu:

Tiedeosallisuuden sävyt

Tietoa ja tukea tiedekeskusten ja -museoiden yleisötyöhön